

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
VÉDELMI-BIZTONSÁGI SZABÁLYOZÁSI ÉS KORMÁNYZÁSTANI
KUTATÓMŰHELY

VÉDELMI-BIZTONSÁGI SZABÁLYOZÁSI ÉS
KORMÁNYZÁSTANI MŰHELYTANULMÁNYOK
2021/15.

MOLNÁR FERENC
A reziliencia kérdése és a NATO

Rólunk

A műhelytanulmány (working paper) műfaja lehetőséget biztosít arra, hogy a még vállaltan nem teljesen kész munkák szélesebb körben elérhetővé váljanak. Ezzel egyrészt gyorsabban juthatnak el a kutatási részeredmények a szakértői közönséghez, másrészt a közzététel a végleges tanulmány ismertségét is növelheti, végül a megjelenés egyfajta védettséget is jelent, és bizonyítékot, hogy a később publikálandó szövegben szereplő gondolatokat a working paper közzétételekor a szerző már megfogalmazta.

A Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok célja, hogy a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely küldetéséhez kapcsolódó területek kutatási eredményeit a formális publikációt megelőzően biztosítsa, segítve a láthatóságot, a friss kutatási eredmények gyors közzétételét, megosztását és a tudományos vitát.

A beküldéssel a szerzők vállalják, hogy a mű megírásakor az akadémiai őszinteség szabályai és a tudományosság általánosan elfogadott mércéje szerint jártak el. A sorozatban való megjelenésnek nem feltétele a szakmai lektorálás.

A műfaji jellegből adódóan a leadott szövegekre vonatkozó terjedelmi korlát és egységes megjelenési forma nincs, a szerzőtől várjuk az absztraktot és a megjelentetni kívánt művet oldalszámozással, egységes hivatkozásokkal.

A szerző a beküldéssel hozzájárul, hogy a művét korlátlan ideig a sorozatban elérhetővé tegyünk, továbbá vállalja, hogy a working paper alapján megírt végleges szöveg megjelenési helyéről a szerkesztőséget legkésőbb a megjelenéssel egy időben értesíti.

A kiadvány ötletét az MTA Jogtudományi Intézet Law Working Papers sorozatának sikeréből merítettük.

Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2021/15.

Szerző:

Dr. Molnár Ferenc dandártábornok, NATO Defense College, oktatási igazgató

Szerkesztő:

Dr. Kádár Pál PhD dandártábornok

Kiadja

Nemzeti Közszerológati Egyetem

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely

Kiadó képviselője

Dr. Kádár Pál PhD dandártábornok

A kézirat lezárva: 2021. november 14.

ISSN 2786-2283

Elérhetőség:

Nemzeti Közszerológati Egyetem

Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Kutatóműhely

1441 Budapest, Pf.: 60

Cím: 1083 Bp., Ludovika tér 2.

Központi szám: 36 (1) 432-9000

A REZILIENCIA KÉRDÉSE ÉS A NATO

Bevezetés

A 21. század elejére több fontos, egymással összefüggő fejlemény is ahhoz vezetett, hogy a reziliencia kérdése a NATO számára kiemelt fontosságúvá vált. Talán a leggyakrabban említett kockázat napjainkban a globális felmelegedés, ami jelentős befolyást gyakorol világunkra és így biztonságunkra is. Az éghajlatváltozás befolyásolja fizikai és élő környezetünket, az emberek jelentős csoportjainak ivóvízhez és élelmiszerhez jutását, ezek révén a migrációt, az országok közötti konfliktusokat, a fejlett országokban a modernizációs trendeket, a hosszútávú hatásai miatt a generációk közötti nézetkülönbségeket és ezáltal a politikát. E mindent átható kérdés mellett azonban több olyan nagyobb kérdéskör is azonosítható, ami a rezilienciát a NATO-n belül is fontossá tette.

Az egyik, hogy hosszú ideig nem látszott olyan fenyegetés, ami az ellenálló képességre való figyelmet fenntartotta volna. Az európai háború rémképe, illetve a hidegháború alatti fegyveres védelemhez kapcsolódó szabályozás dominanciája a békeosztalék révén feledésbe merült. A másik, hogy a technológiai fejlődés új képességeket és érzékenységet teremtett. Végül pedig, hogy az Amerikai Egyesült Államok hegemon szerepének és a liberális, demokratikus rend gyengülése is ebbe az irányba hat.

Ezek a fejlemények azt eredményezték, hogy a Szövetségesek biztonságát érintő fenyegetések, *kockázatok összetettek, nem egy irányból jelentkeznek, nehezen látható előre, hogy milyen területet, területeket érintenek és elsősorban nem is katonai természetűek.* Napjainkban a háború és a béke közötti határvonal elmosódik, így nem katonai cselekedetek révén is elbizonytalanodhat, elbizonytalanítható egyes országok, vagy éppen szövetségi rendszerek hatékony működése. A változások átfogó jellege és jelentősége nyomán vált a reziliencia fontossá napjainkban.

Jelen írás célja, hogy röviden bemutassa, miként vált a reziliencia egyfajta hívószóvá, hozzájáruljon a reziliencia hazai értelmezéséhez, a magyar szabályozásban az ellenállóképesség fogalmával való szerves kapcsolatának megértéséhez. Mindemellett rámutasson arra, hogy a reziliencia miért kiemelten fontos a NATO szövetségesek számára, és hogy a NATO mit tesz, mit tehet e területen. Mindennek során hangsúlyozza, hogy bár *a reziliencia meghatározóan nemzeti felelősségi körbe tartozik, de a Szövetség kohéziója, elrettentő ereje és alapfeladatainak ellátása szempontjából kiemelkedő jelentőségű.* Éppen ezért a NATO soronkövetkező csúcstalálkozóján, valamint az új Stratégiai Koncepció kidolgozásakor meghatározó kérdés lesz.

---

¹ Dr. Molnár Ferenc dandártábornok, NATO Defense College oktatási igazgató

A kontextus

A hidegháború alatt, az európai államok nem csak a haderők kialakítása és fejlesztésekor helyezték a középpontba a totális háborúra való felkészülést, hanem szinte minden területen. Az építési normák meghatározásánál például figyelembe vették, hogy a fokozott súlyterhelést jelentő katonai csapatmozgásokat is tegye lehetővé a közlekedési infrastruktúra. A háborús körülmények közötti működésképeség fenntartása érdekében pedig a termelőüzemek kialakítását és működését, a tartalékok képzését (pl. élelmiszer, egészségügyi anyagok), a szakképzés felgyorsítását is szabályozták, tervezték. Ez a gyakorlat a koalíciós erők (NATO, Varsói Szerződés) milliós tömeghadseregeinek és fegyverezvényeik európai hadszínterén történő összecsapását, valamint hátszorgaikk ellenállóképességét szolgálta.

A hidegháború utáni fenyegetések és kockázatok elemzéseinek következtetéseik azonban nem indokolták ennek a gyakorlatnak a folytatását. Az európai államok közötti katonai konfliktus valószínűsége nagyon alacsonnyá vált. A hidegháborút követő biztonsági kockázatok a szövetség területein kívül keletkeztek (pl.: szubregionális konfliktusok, humanitárius katasztrófák), következésképpen a védelmi rendszerek és a haderők fejlesztése ahhoz igazodott. Ez nem csak a haderők jelentős létszámcsökkentését, hanem a szövetséges államok biztonsági, védelmi struktúráinak átalakulását is eredményezte (pl.: haderők parancsnoki struktúrája átalakult; a katonák delegálása civil minisztériumokba, állami intézményekbe erősen korlátozott lett). Végsősoron *az Egyesült Államok és Európa jelentős része a saját biztonságát kielégítőnek értékelte, illetve a kockázatokat a határaikon kívül látta kezelhetőnek*. Ez a gyakorlat saját rezilienciájukat, ellenállóképességüket sok tekintetben csökkentette, ami *az európai államok közötti konfrontáció felerősödésével, a hibrid hadviselés dominánssá válásával komoly problémává vált a 20. század második évtizedére*.

Mindemellett *a globalizált gazdaság az új technikai lehetőségek, képességek birtokában és a költséghatékonyság jegyében olyan komplex rendszereket épített ki, amelyek kevesebb redundanciával és változatossággal rendelkeznek* (pl.: „just-in-time” ellátási rendszerek), valamint szinte korlátlanul lehetővé tették az áruk, emberek, adatok mozgását. Ennek következtében az országok, régiók egymástól való kölcsönös függősége jelentősen megnőtt és egyúttal sérülékenységet eredményezett. Az ellátási láncok működtetése sérülékenységének aktuális példái láthatóak a COVID-19 pandémia, vagy éppen az Ever Given szállítóhajó Szezi-csatornában rekedésének következményei nyomán. A NATO-szövetségesek - tekintettel a földrajzi korlátok feloldásának gazdasági előnyeire - alábecsülték azt a sebezhetőséget, amit az ellátási láncok kölcsönös függősége okoz. Például a Nyugat Kínától való függősége több vonatkozásban is megnőtt: az elektronika, a feldolgozóipar és a ritkaföldfémektől kezdve – amelyek nélkülözhetetlenek a védelmi ágazatban – a félvezetőkön át az orvosi anyagokig.²

A globalizáció legújabb hullámának a felgyorsult technológiai fejlődés nyitott teret, ami olyan átfogó rendszereket eredményezett (pl.: internet, GPS), amely több szektor érzékenységét, sérülékenységét sokszorosára emelte. Ennek a ténynek klasszikus példája az Észtországot megbénító informatikai támadás (2007), amelyet követően a NATO jelentős fejlesztéseket

---

² Saif M. Khan, Carrick Flynn, “Maintaining China’s dependence on democracies for advanced computer chips,” The Brookings Institution, April 2020, <https://www.brookings.edu/research/maintaining-chinas-dependence-on-democracies-for-advanced-computer-chips/>

hajtott végre mind struktúrájában, eljárási mechanizmusában, mind technikai értelemben. Napjainkra azonban már informatikai támadásoknál is jóval többről van szó, amely fejlesztéseket a NATO-ban az „Emerging Disruptive Technology” (EDT) gyűjtő fogalommal írják le.

Az EDT-n belül kiemelt helyet foglal el a mesterséges intelligencia fejlődése, amely révén a pilóta nélküli repülő eszközökről (drónok, robotrepülőgépek) *az adatok tömegének elemzése révén akár emberi beavatkozás nélkül is képesek dönteni, katonai csapást mérni.* A mesterséges intelligencia adta lehetőségeket nagymértékben hasznosítja az internetes kereskedelem és a közösségi média, amelyek tömeges használata a biztonság szempontjából is komoly következményekkel jár. Az emberek tömeges adatainak (pl.: ízlésükről, vásárlási szokásairól, egészségi állapotukról) elemzésével és felhasználásával cselekvésük, gondolkodásuk befolyásolható. Ennek következtében *technikailag lehetővé vált az egyes társadalmak integráltságának, az állami intézmények iránti bizalom kártékony befolyásolása is.* Következésképpen az ellenérdekű fél kellően szofisztikált tervezéssel ellehetetlenítheti akár a NATO konszenzusos politikai döntéshozatali mechanizmusait is.

A közvélemény álhírekkel való befolyásolásáról a Brexit népszavazás, a legutóbbi amerikai elnökválasztások és leginkább a COVID-19 pandémiához kapcsolódóan lehetett sokat hallani, olvasni. Mindez azt is jelenti, hogy az emberek adataival való visszaélés, a közösségi média használata az úgynevezett hibridhadviselés részévé vált.³ A kibertámadások, az álhírek terjesztése, célzott gazdasági lépések a harc megvívásának hagyományos módját háttérbe szorították, illetve leginkább a háború utolsó szakaszára korlátozták. *Az orosz vezérkarfőnök szerint a jelenlegi háború megvívásának nem katonai – katonai aránya négy az egyhez.*⁴

Az európai államok közötti konfliktusok időszakos háttérbeszorulása, a globalizáció és a technológiai fejlődés következtében előállt nagyfokú sérülékenység, *a második világháború utáni nemzetközi rend megkérdőjelezése is kiemelten fontos jelenség a nyugat ellenállóképessége szempontjából.* A hidegháború végével úgy tűnt, hogy egy olyan, az Amerikai Egyesült Államok által vezetett világrend valósul meg, amelyben a nemzetközi kapcsolatokat az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata értékei mentén szervezik; valamint az ENSZ, a Hágai Nemzetközi Bíróság, a Világkereskedelmi Szervezet és hasonló intézmények működési szabályainak megfelelően irányítják.⁵ A 21. század elejére vált nyilvánvalóvá, hogy ez az elképzelés a gazdasági, katonai erőegyensúly változása, valamint az erősen eltérő érdekek okán nehezen tud tovább működni. Több olyan szereplője is van a nemzetközi rendszernek, amelyek éppen a második világháború utáni rend átalakításában látják saját érdekeik érvényesítésének lehetőségét: a gazdaságilag és katonailag is megerősödő Kína mint az Egyesült Államok legfőbb vetélytársa (pl.: Dél-kínai tengeri szigetépítés); a nemzetközi befolyását, gazdasági érdekszféráját növelni igyekvő Oroszország (pl.: Krím félsziget annexiója); a regionális hatalmi szerepét erősítő Irán (pl. nukleáris fegyverfejlesztés). Az egyes

³ François du Cluze, Cognitive Warfare, Innovation Hub, 2020. https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-01/20210122_CW%20Final.pdf (letöltve: 2021.10.09.)

⁴ Rand Waltzman, The Weaponization of Information, The Need for Cognitive Security, Szenátusi meghallgatás, 2017. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT473/RAND_CT473.pdf

⁵ Walter Russell Mead, The End of the Wilsonian Era Why Liberal Internationalism Failed, Foreign Affairs, January/ February 2021. pp. 123-137

államok mellett pedig olyan nem állami szereplők, mint az Iszlám Állam nevű terrrorszervezet cselekedeteiben is a jelenleg érvényben lévő szabályokon alapuló rend megkérdőjelezésének bizonyítékai láthatóak.

A biztonsági környezet fentiekben kiemelt főbb jellemzői azt mutatják, hogy *a NATO szövetségesek egy átalakuló, bizonytalan és nagyon komplex környezetben kell készen álljanak biztonságuk, védelmük garantálására.* Ezt a helyzetet aligha lehet egy-két kiemelt eszközzel/intézménnyel kezelni, sokkal inkább átfogó módon a szövetség és a szövetségesek rezilienciáját, ellenálló képességét kell erősíteni.

A reziliencia kulcsfogalommá válása

A reziliencia általános értelemben, valamilyen sokkhatás, trauma, katasztrófa utáni *helyreállítási képességet* jelöl, de szakterületenként eltérő értelmezéssel és technológiai, eljárásrendi tartalommal bír. Különböző szakterületeken más és más korszakban kapott kiemelt figyelmet e fogalom. Így például a pszichológia és az ökológia már az 1970-es években jelentős figyelmet szentelt a rezilienciára - az előbbi a gyermekek alkalmazkodóképességére fókuszálva, az utóbbi pedig a természetes rendszerek fennmaradását helyezve a középpontba. A társadalomtudományi, humán-ökológiai területén inkább a 1980-as évekre lett hangsúlyos e fogalom, a közösségi ellenálló képesség előmozdítására irányuló erőfeszítések, a környezeti és személyes tényezők között zajló dinamikus kölcsönös tranzakciók megértését elemezve. A reziliencia egyre nagyobb figyelmet kapott az 1990-es években, mivel a társadalmi diszharmónia növekedése tendenciává vált⁶ – leginkább a hidegháború vége, a környezeti stressz súlyosbodása és az urbanizáció miatt. Ennek természetesen hatása volt a gyenge vagy nem működő államokat érintő nemzetközi fejlesztésre is, mint arra az ENSZ riói nyilatkozatai is rámutatnak.⁷ A fejlett, nyugati világra vonatkoztatva azonban leginkább a 2000-es évek hoztak igazi fordulatot.

Az Amerikai Egyesült Államokban a 2001. szeptember 11-i terrortámadás után a kritikus infrastruktúra és a terrorizmus elleni védelem, majd 2005-ben a súlyos károkat okozó Katrina hurrikánt követően a helyi társadalom által elindított változtatások során került a figyelem középpontjába a reziliencia. Az Európai Unió is kiemelt figyelmet kezdett fordítani a kritikus infrastruktúra védelmére⁸ és annak rezilienciájára az amerikai, de különösen a madridi (2004) és a londoni (2005) terrortámadásokat követően. Néhány évvel később a pénzügyi, majd gazdasági válság (2008) az érintett szektorokkal kapcsolatosan váltott ki hasonló hatást. Az egyes ágazatok (pl.: turizmus, pénzügy, logisztika) reziliens működésének kérdései felől egyre inkább a társadalmi alrendszerek (pl.: gazdasági, politikai), majd teljes társadalmak rezilienciája felé fordult a figyelem.

---

⁶ Robert D. Kaplan, *The Coming Anarchy - How scarcity, crime, overpopulation, tribalism, and disease are rapidly destroying the social fabric of our planet*, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/>

⁷ Report of the United Nations Conference on Environment and Development, New York, 1993
[https://undocs.org/en/A/CONF.151/26/Rev.1\(vol.I\)](https://undocs.org/en/A/CONF.151/26/Rev.1(vol.I))

⁸ Horváth Attila (szerk.), *Fejezetek a kritikus infrastruktúra védelemből*, Budapest: MHTT, 2013.
https://www.mhtt.eu/hadtudomany/KIV_tanulmanykotet.pdf (letöltve: 2021.10.09.)

Különösen érdekes volt ebből a szempontból az arab tavaszként (2010-12) ismert folyamat, amely során a társadalmi elégedetlenség vezetett olyan sokkhatáshoz, ami az állami intézményeket és a politikai berendezkedést is megrengette. Az egyes államok rezilienciája azonban jelentős eltéréseket mutatott. A kapcsolódó kutatások rámutattak, hogy a sokkhatásoknak lehet külső vagy belső oka, valamint egy hibrid támadás részeként lehetnek mesterségesen előidézettek is, melyek a stabilitáshoz szükséges egy vagy több elem romlásához, végül pedig összeomlásához vezethetnek. Ezen elemek bármelyikének gyengesége egy másik elem eróziójához, későbbi kudarcához, és a politikai rendezés összeomlásához vezethet.⁹

A NATO (és az Európai Unió) számára azonban a Krím-félsziet orosz bekebelezése (2014) volt meghatározó esemény. Gyakorlatilag az első olyan esemény volt, amikor nem háború útján, de katonai erőt felhasználva, a civil lakosságot és a helyi hatóságokat is elbizonytalanítva, a nemzetközi jogszabályokat kijátszva megváltoztatták egy európai ország határait. A hibrid hadviselés gyakorlatban való, ma már láthatóan sikeres kivitelezése jelentette egy új korszak kezdetét. Ugyanebben az évben, a kelet-ukrajnai orosz szeparatizmus támogatása (politikai, katonai, gazdasági, kommunikációs eszközökkel), majd a terület befagyott konfliktusként való tartósítása pedig ezt megerősítette. Oroszország Ukrajnával szembeni fellépése a NATO és az Európai Unió szorosabb együttműködését és a NATO védelemmel kapcsolatos elképzeléseinek alapvető változását indította el. Ez egyértelműen megfogalmazást nyert a NATO wales-i csúcstalálkozóján.¹⁰

A csúcstalálkozó zárónyilatkozata kiemeli, hogy az Ukrajna elleni orosz agresszió megváltoztatta a NATO Európai biztonsággal kapcsolatos szemléletét. A NATO soron következő külügyminiszteri értekezletén (2015), amelyen az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselője is részt vett, a hibrid hadviseléssel szembeni védelem stratégiáját és az EU-val és a partnerekkel történő szorosabb együttműködést határozták meg.¹¹ *Az együttműködés jövőbeli fejlesztését illetően pedig a reziliencia úgy jelenik meg, mint a NATO, az EU és partnereik komplementer tevékenységét igénylő fejlesztési területe.*

A reziliencia fogalmának „diadala” azonban 2016-ban teljesedett ki, amikor az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájára vonatkozó Globális Stratégiájában¹², valamint a NATO állam és kormányfői részvételével zajlott Észak Atlanti Tanács varsói ülésének zárónyilatkozatában¹³ (2016. július 8-9.) kulcsfogalomként jelent meg. Az azóta eltelt fél évtized során a rezilienciáról számtalan kontextusban olvashatunk, hallhatunk a NATO-hoz kapcsolódóan. Amiben elvi konszenzus van az az, hogy *a reziliencia multiszektoriális* (politikai, gazdasági, védelmi, stb.) és több fogalom is kapcsolódik hozzá, amelyek bizonyos mértéig a részét képezik. Ilyen

⁹ Pounds, El Alam, Keijzer, Military Contribution to State Resilience: Afghanistan and Lebanon in: Cusumano – Corbe (Eds.) A Civil-Military Response to Hybrid Threats, Palgrave Macmillan, 2018.

¹⁰ Wales Summit Declaration, 2014.09.05. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

¹¹ NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the EU High Representative for Foreign Affairs and Security Policy, Federica Mogherini sajtónyilatkozata, 2015. 12.02. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_125361.htm

¹² Közös jövőkép, közös fellépés: Erősebb Európa,

https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_hu.pdf (letöltve: 2021.10.23.)

¹³ Commitment to enhance resilience, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm (letöltve: 2021.04.23.)

mindenekelőtt az ellenállás (resistance), a helyreállítás (recovery), az alkalmazkodás (adaptation), és az átalakulás (transformation). Ennek megfelelően a NATO szövetségesek kötelessége, hogy olyan rendszereket építsenek ki,¹⁴ amelyek felfogják a zavaró behatásokat, képesek a változó környezethez igazodni (adaptálódni), miközben megtartják lényegi funkcióikat, szerkezetüket, identitásukat és kontrollmechanizmusait. A reziliencia olyan fontos kérdéssé vált, hogy sokszor a NATO fő feladatai, a kollektív védelem, a válságkezelés és a kooperatív biztonság melletti feladatként említették az elmúlt néhány évben. A szakmai viták rámutattak, hogy komoly nehézségeket okoz a szövetségesek számára a fogalom operacionalizálása – nem utolsósorban azért, mert a NATO jelenlegi gyorsan változó környezethez való adaptációjának fő irányai nem teljesen tisztázottak politikai szinten sem.

Stratégiai, politikai szinten a NATO jövőjével kapcsolatosan komoly viták vannak. Ez mindenki számára világossá vált a legutóbbi Amerikai Egyesült Államokbeli elnökválasztásokhoz kapcsolódóan, hiszen a korábbi elnök NATO-szkepticismusának adott hangot, míg a megválasztott új elnök a transzatlanti kapcsolatok erősítését határozta meg célként. Ezzel párhuzamosan a francia elnök az európai stratégiai autonómia megteremtésére szólított fel. A NATO új Stratégiai Koncepciójának előkészítését szolgáló jelentés, a „NATO 2030: United for a New Era”¹⁵, pedig nagyszámú ajánlást fogalmaz meg és a reziliencia szinte minden létező kontextusban előfordul benne. Ugyanakkor a NATO politikai adaptáció alapkérdéseinek megválaszolása nélkül aligha történhet lényegi előrelépés¹⁶ ezek tekintetében.

A NATO új Stratégiai Koncepciója és reziliencia kérdése

Napjainkban leginkább három NATO jövőverzió jelenik meg a szakmai közbeszédben. A jelenlegihez legközelebb álló verzió, amelyben a hagyományos kollektív védelmi szerep marad meghatározó azzal a kiegészítéssel, hogy Oroszország hibrid hadviselésére, kibertámadásaira, dezinformációs műveleteire nagyobb hangsúlyt fektetne. A másik, hogy a NATO feladatai globális kitekintéssel egészülnének ki, amit földrajzi és funkcionális értelemben is változást jelentene. Kína nagyhatalmi kihívására reagálna a Szövetség az ázsiai és a csendes-óceáni térségben. Funkcionálisan pedig a kritikus infrastruktúra, az ellátási lánc és az internet biztonság irányába való fókuszeltolódást jelentene. A harmadik szerint a NATO kiterjesztene biztonságfelfogását a nem hagyományos fenyegetések területére. Ez a déli irányban való stabilizáló tevékenységét, a társadalmi reziliencia kialakításában játszott szerepének megerősödését feltételezi. Ez utóbbi mindenekelőtt a klímaváltozás, a járványok, az aszimmetrikus fenyegetések és a dezinformációs tevékenységekkel szembeni reziliencia erősítése.

¹⁴ Kádár Pál: A pandémia kezelése mint a nemzeti ellenálló képesség „tesztje”, Honvédségi Szemle, 149.2. (2021) p.5.

¹⁵ NATO 2030: United for a New Era, https://www.nato.int/nato_static_files2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf (letöltve: 2021.10.23.)

¹⁶ Harnisch-Thies- Friedrichs, The logic of resilience in transatlantic relations in: The Politics of Resilience and Transatlantic Order – Enduring Crisis? London: Routledge (2019) pp. 221-236.

Az itt jelzett kérdések tekintetében folyamatos munka zajlik, hiszen a NATO a Madridban tartandó csúcstalálkozóra készül (2022 június), ahol több mint egy évtized után új Stratégiai Koncepciót kellene tető alá hozni. Ez a jelenlegi körülmények között egyrészt nélkülözhetetlen, másrészt igen nehéz feladat lesz. Ami szempontunkból fontos és nagyon valószínű, hogy *a reziliencia nem fog megjelenni negyedik alapfeladatként e koncepcióban* – noha ennek vonatkozásában voltak/vannak törekvések.¹⁷ Valószínűbbnek tűnik, hogy a szövetségesek és a partnerek ellenállóképességének fejlesztése, a NATO új átfogó politikája, fejlesztési iránya lehet.

A NATO 2010-es stratégiai koncepciójában¹⁸ meghatározott három fő feladata a *kollektív védelem*, a *válságkezelés* és az *kooperatív biztonság*. A hidegháború idején az első feladat dominált, majd a 1990-es években a Szövetség határain kívüli válságok jelentette kockázatok kezelése - leginkább a Balkánon, a Közel-Keleten és Észak-Afrikában - volt a figyelem fókuszában. A kooperatív biztonság, a partnerség, nem szükségszerűen és nem elsősorban a katonai megerősítésre összpontosított, hanem, hogy csökkentse az instabilitást. Mind a három feladat folytatása továbbra is szükségesnek látszik, jóllehet a hangsúlyok változhatnak. A Szövetség védelmének erősítése,¹⁹ a határokon belüli és kívüli biztonsági kockázatok kezelése, és a stratégiai szinten való vetélkedés is az ellenállóképesség, a reziliencia átfogó fejlesztését indokolják.

Az azonban kérdéses, hogy *a reziliencia stratégiai politikai szinten jelentkező alapkérdéseire reflektálnak-e a szövetségesek*. Vajon a NATO alapszerződésben meghatározott *közös alapértékek* mentén megjelenő politikai egység kerül a középpontba, vagy ez kevésbé lesz hangsúlyos, és a nemzetközi kapcsolatok irodalmában alapvető jelentőséggel bíró *hatalmi egyensúly* rendszer megtartása kerül előtérbe? A NATO közös értékeinek hangsúlyozására abból a szempontból van esély, hogy az a Szövetség globális szerepét erősíthetné, a jelenlegi szabályokon alapuló rend támogatása érdekében a nem demokratikus államokkal és a nem állami szereplőkkel szemben. Ugyancsak ennek esélyét erősíti az Európai Unióval való szorosabb együttműködés szükségessége, valamint az Egyesült Államok jelenlegi vezetésének elkötelezettsége a demokratikus értékek mellett. Ezzel szemben az ellenállóképesség műveleti kérdésekre korlátozása segíthet a NATO szövetséges és partner államainak eltérő politikai, szemléletbeli különbségein való „felülemelkedést”.

Bármely irányba is mozduljon el a NATO fejlődése, a reziliencia műveleti szintű feladatai *meghatározóan* a NATO szövetséges államok nemzeti hatáskörébe tartoznak. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének alapdokumentumának 3. cikkelye rögzíti, hogy a szövetségesek védelmi képességeket fenntartják és fejlesztik. A védelmi képességek pedig nyilvánvalóan

---

¹⁷ Daniel S. Hamilton meghallgatása a NATO Parlamenti Közgyűlése előtt 2021. májusában, Democratic Resilience is Foundational to the Alliance, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2021-06/Democratic%20Resilience%20is%20Foundational%20to%20the%20Alliance-Daniel%20S.%20Hamilton.pdf> (letöltve: 2021.10.31.)

¹⁸ Strategic Concept 2010, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm (letöltve: 2021.10.31.)

¹⁹ A NATO már az utóbbi időben is több olyan lépést is tett a mi a védelem és az elrettentés megerősítését szolgálta. Ilyen mindenekelőtt: NATO védelmi tervezési folyamatának (NDPP), a hadviselés alapkoncepciójának (NWCC) elfogadása; a hadviselés új műveleti területének kialakítása a világűrben és a kibertérben; új szakpolitikai dokumentumok kidolgozása, mint pl. EDT, AI, Robot technológia.

sokkal szélesebb értelemmel bírnak, mintsem kizárólagosan a katonai képességek. A NATO védelmi feladatainak hatékony ellátása ezer szálon függ a civil infrastruktúrától, amely érzékeny a hibrid támadásokra. Kiemelendő, hogy a hibrid hadviselés nem katonai elemeinek az alkalmazása egyre jelentősebbé válik napjainkban, így a polgári (azon belül állami, önkormányzati, üzleti) és a katonai rendszerek sokk tűrése és működéskéességének gyors helyreállítása a biztonság és a védelem, sürgető kérdésévé vált. A szövetséges államok ellenállóképességének a fejlesztése azonban nem jelenti automatikusan a NATO mint szövetség ellenállóképességét. *A Szövetség közös tevékenysége több mint az egyes államok ellenállóképességének összessége.* A kollektív védelmi feladatok teljesítése, a kollektív ellenállóképesség fejlesztését is feltételezi.

A NATO állam és kormányfőinek 2021. júniusi állásfoglalása²⁰ a reziliencia jelentőségét megerősítette és tovább pontosította értelmezését. Rámutatott, hogy az ellenálló képesség *nemzeti és kollektív is egyben, valamint alapfeltétele az elrettentésnek* és átfogó keretet biztosít a NATO három alapvető feladatához. Éppen ezért a NATO arra törekszik, hogy *integráltabb és jobban összehangolt megközelítést alkalmazzon* a sebezhetőség csökkentése és annak biztosítása érdekében, hogy haderők békében, válságban és konfliktusban is hatékonyan tudjanak működni. Ennek fontos feltétele a fenyegetésekkel kapcsolatos gyors előrejelzés, a harckészültség fokozása, a döntéshozatali rendszer átalakítása. Ez utóbbi a jelenlegi formájában aligha lesz kellően hatékony a megváltozott körülmények között, mivel lassú és körülményes. A NATO adaptációja/transzformációja mindenképpen reagálni fog a hibrid háborús kiívásból adódó kényszerekre, a „Big Data” és a mesterséges intelligencia biztosította lehetőségekre.

A döntési folyamatok gyorsaságának fokozására már eddig is több lépésben sor került és a NATO válságkezelési gyakorlatain tesztelésre került. Az utóbbi években egyre hatékonyabb és egyre rövidebb határidővel végrehajtott összkormányzati döntéselőkészítés megvalósulását gyakorolták a szövetségesek (pl.: NATO CMX gyakorlatok). Ugyanakkor *a válságkezelési feladatokra tervezett döntési folyamatok nem megfelelőek a hibridháború időszakában*, amikor adott esetben azonnali katonai válasz kiváltására van szükség. A hadszíntéri parancsnoknak sokkal nagyobb autonómiával kell rendelkeznie a hatékony cselekvés érdekében. Ez egyrészt előzetes katonai tervezést igényel, másrészt politikai konszenzuson alapuló előzetes felhatalmazást. Technikai oldalról ugyancsak a döntési rendszer gyorsítására van igény és lehetőség. A technológiai fejlődés olyan képességeket teremt(ett), amelyek eddig nem látott sebességgel és mértékben képesek csapást mérni, jelentős kárt okozni. Ennek következtében, adott esetben olyan gyorsan kell döntést hozni, hogy fizikai képtelenség a támadó beazonosítása, és a vele való kommunikáció. A technológiai fejlődés hihetetlen mértékű adatmennyiséget jelent az eszközök közötti kapcsolatok révén. (A feltételezések szerint 2030-ra több mint 500 milliárd eszköz lesz összekapcsolva egymással.)²¹ A felfoghatatlan mennyiségű adat elemzése és azok révén meghozott döntések automatizált

²⁰ Strengthened Resilience Commitment, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm (letöltve: 2021.10.31.)

²¹ NATO Science & Technology Organization: Science & Technology Trends 2020-2040 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf

rendszerek alkalmazását feltételezi a nemzeti és a NATO döntéshozatali mechanizmusában is.

A NATO szerint reziliencia hét alapkövetelményhez²² kapcsolódó nemzeti feladatok teljesíthetősége egyértelműen összkormányzati eljárásokat és működést feltételez.²³ Ennek keretében (a szövetséges állam és kormányfők állásfoglalása szerint) a NATO arra számít, hogy a nemzetek *az ellenálló képességgel kapcsolatos célkitűzések meghatározására, értékelésére, felülvizsgálatára és nyomon követésére terveket dolgoznak ki*, amelyek adott országok esetében az Európai Unió normákkal is összhangban vannak. Az ellenállóképesség fokozása mindenképpen igényli nemzetközi szintű koordinációt, a jelenleginél magasabb szintű integráltságot, hiszen a biztonsági, védelmi kockázatok, fenyegetések csakúgy, mint az egyes sérülékeny rendszerek jellemzően nem államhatárokhoz kötöttek. A NATO katonai műveletei pedig ugyancsak nemzetközi mozgást, cselekvőképességet feltételeznek.

A NATO *a kollektív védelem egyik kulcsfontosságú fejlesztési irányát látja a rezilienciában*,²⁴ ami azt is jelenti, hogy a Szövetség szintjén hatékony ellenállóképesség nem korlátozódik a kormányzatok működésre, hanem *azt rétegzettként értelmezi*. Ez a rétegzettség a kellően informált, tudással felvértezett egyénektől és civil társadalomtól, a civil (állami, piaci) és a katonai szervezeteken át, a teljes társadalmak ellenálló képességét jelenti. A NATO új stratégiai koncepciója minden bizonnyal meg fogja erősíteni az ellenállóképességnek ezt az értelmezését és NATO átalakulásnak ezt az irányát.

A ellenállóképességgel kapcsolatos fejlesztések ki fognak terjedni a NATO határain túlra, a partnerekre is. Ennek oka, hogy *a stratégiai-politikai verseny a partnerekért is folyik*, és nem korlátozódik az euro-atlanti régióra. Az európai, a közel-keleti, az afrikai és az ázsiai partnerek ellenállóképességének fejlesztése nélkülözhetetlen a hatékony védelem (pl.: ellátási útvonalak biztosítása) és a status-quo biztosítása érdekében. Ez azt jelenti, hogy *a reziliencia nem kizárólag a kollektív védelem, hanem a kooperatív biztonság, mint alapfeladat részeként is fejlesztési irány lesz*.

Végül, de nem utolsó sorban a NATO rezilienciájának fejlesztése az Európai Unióval való hatékonyabb együttműködést is feltételezi. Az együttműködés fejlesztését pedig jelentősen indokolja az Egyesült Államokat érő jelentős kínai kihívás is. Vagyis az új Stratégiai Koncepció minden bizonnyal a NATO-n belüli sokkal erősebb európai szerepvállalás fejlődési irányát jelöli ki. Noha a NATO-EU együttműködés ma is mindennapok része, ez vélhetőleg éppen a

---

(letöltve: 2021.10.31.)

²² Resilience and Article 3 https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132722.htm (letöltve: 2021.11.01.)

²³ Kádár Pál: A hibrid kihívások és a működő államszervezet – gondolatok egy konferencia margójára, Honvédségi Szemle, 2020. 4. 3-10.; <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/86/86> (letöltve: 2021.11.01.) és

Keszely László: Az átfogó megközelítés elméleti alapjai. In: Keszely László (szerk.): Az átfogó megközelítés és a védelmi igazgatás. Zrínyi Kiadó, 2013, 29–69.

²⁴ John W. Tammen, NATO's Warfighting Capstone Concept: anticipating the changing character of war, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/07/09/natos-warfighting-capstone-concept-anticipating-the-changing-character-of-war/index.html> (letöltve: 2021.09.05.)

reziliencia mentén fog jelentősen fejlődni. Ezzel ugyanis a Szövetség kohéziója, ellenállóképessége és elrettentő ereje is lendületet kaphat.

Összegzés

A biztonsági környezet változása, amelyben a hibridhadviselés, a technológia robbanásszerű fejlődése, és a második világháború utáni rendet érő kihívások meghatározó szerepet játszanak a NATO adaptációját, jelentős mértékű átalakulását tette/teszi szükségessé. Az összetett és egymásra jelentős hatást gyakorló változások komoly bizonytalanságot eredményeztek, amely egyszerre igényli a gyors, robusztus változtatásokat és a rugalmasság megőrzését. A NATO jelentős változtatásokat kezdett meg 2014 után, amelyek során a reziliencia fejlesztését az egyik központi kérdéssé tette. Ennek oka, hogy az európai államok közötti konfliktus valószínűsége megnőtt, valamint, hogy nehezen, vagy egyáltalán nem jelezhetők előre a biztonságot érő kihívások. Mivel *a megváltozott környezetben a háború és a béke, a katonai és a civil közötti határvonalak elmosódnak, a védelem és az ellenállóképesség közötti egyensúly megtalálása komoly kihívást jelent.*

A NATO következő csúcstalálkozóján új Stratégiai Koncepció elfogadása tervezett, amely kulcsfontosságú dokumentum és kijelöli a Szövetség adaptálódásának irányait. Feltételezhető, hogy *a reziliencia az átalakuló NATO egyik fontos fejlesztési irányaként kerül koncepcióba*, mivel 2016 óta egyre nagyobb hangsúlyt kapott, a NATO háborús alapkoncepciójának részét képezi. Az ellenállóképesség erősítése a fogalom operacionalizálását és egyes területeken fejlesztéseket eredményezett. Ezek a folyamatok 2019-2021-ben jelentősen felgyorsultak és vélhetően a NATO madridi csúcstalálkozó egyik fontos témája lesz a reziliencia.

Jelenleg, kiemelten fontos feladat a NATO kohéziójának, a NATO-EU, valamint a partnerekkel való együttműködés erősítése. Az Egyesült Államok vezető szerepét, valamint a jelenlegi szabályokon alapuló rendet érő kihívások a NATO európai szövetségeseitől a jelenleginél sokkal nagyobb védelmi szerepvállalást vetítenek előre. Ebben az ellenállóképesség fejlesztése kiemelt irányt képez. A szövetségeselek szempontjából hangsúlyos az országok ellenállóképességének a fejlesztése a NATO rezilienciával kapcsolatos iránymutatásainak, felajánlott lehetőségeinek figyelembevételével.

A NATO a reziliencia fejlesztés hét fő irányát folyamatosan *naprakészen tartja a változó biztonsági környezetnek megfelelően*. Így történt ez 2020-ban a kommunikációs technológia fejlesztése (pl.: 5G technológia), valamint a COVID-19 pandémia²⁵ következményei révén előállt kihívásokat illetően is. A szövetség egyre növekvő mértékben biztosít szakértői támogatást, mind a rezilienciával kapcsolatos legjobb gyakorlatok megosztására, mind alkalmazható eszközök kidolgozására. Az előbbieket leghatékonyabban a NATO gyakorlatok során kerülnek előtérbe (pl.: total defence),²⁶ az utóbbiakra jó példa, hogy a NATO olyan

²⁵ A hazai vonatkozásokról lásd: Dr. Kádár Pál ddtbk, A pandémia kezelése mint a nemzeti ellenálló képesség „tesztje”, Honvédségi Szemle, 149.2. (2021) p.5.

²⁶ TRIDENT JUNCTURE 2018 Command Post Exercise: Collective Defence and NATO Warfare Development, <https://www.jwc.nato.int/articles/trident-juncture-2018-command-post-exercise-collective-defence-and-nato-warfare-development> (letöltve: 2021.09.05.)

alkalmazott kutatásokat rendel meg, amelyek segíthetnek a reziliencia belső összefüggéseinek megértésében.²⁷

A NATO csúcstalálkozó felé haladva és kiváltképpen azt követően minden bizonnyal a konkrét, ellenállóképességet erősítő szövetségi programok is lendületet kapnak. Ezért magyar szempontból kiemelten fontos a NATO rezilienciával kapcsolatos gondolkodásának és fejlesztéseinek a nyomonkövetése, hiszen az saját ellenálló képességünk hatékonyság növelését is jelenti. A feladatok átfogó megközelítése, végrehajtása során a szövetségesekkel való humán és technikai interoperabilitás a honvédelem civil és katonai szakterületeken egyaránt nélkülözhetetlen.

---

²⁷ A különböző ellenálló képességi területek (a kormányzás folyamatossága, az energiaellátás, az emberek mozgása, az élelmiszer és víz, a tömeges balesetek, a kommunikáció és a szállítás) közötti összefüggéseket bemutató modell holisztikus módszertant biztosít a NATO átfogó ellenálló képességének értékeléséhez. Lásd: Jan Hodicky, Gökhan Özkan, Hilmi Özdemir, Petr Stodola, Jan Drozd, Wayne Buck, Dynamic Modeling for Resilience Measurement: NATO Resilience Decision Support Model, Applied Science, 2020 <https://www.mdpi.com/2076-3417/10/8/2639/htm>